

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR SPRÅK OCH LITTERATURER

ÖVERSÄTTARPROGRAMMET

Att översätta tysk marknadsföringstext på webben

**En översättningsvetenskaplig studie om placering av satsdelar i svenska
fundament respektive tyska Vorfeld**

Amanda Lindqvist

Examensarbete för masternivå
VT 2013

Handledare: Magnus Pettersson Ängsal
Examinator: Ingmar Söhrman

Sammandrag

Denna undersökning analyserar Vorfeld och fundament i tyska marknadsföringstexter i översättningar av dem till svenska, för att ta reda på hur dessa skiljer sig mellan språken. Vad som står i initial position har nämligen stor betydelse för hela meningens struktur. Mycket forskning har bedrivits inom detta område. Emellertid har ännu ingen såvitt jag vet analyserat webbaserade marknadsföringstexter för turister. Därför kan det vara intressant att se om informationsstrukturen skiljer sig i en webbaserad marknadsföringstext gentemot andra typer av texter. Dessutom kan det vara intressant att analysera på vilket sätt skillnaderna gör texten målspråksanpassad eller källspråksanpassad. För att ta reda på detta analyseras i denna undersökning nio kortare texter från Deutsche Zentrale für Tourismus hemsida med sina svenska översättningar.

Första delen av uppsatsen innehåller en analys av vanliga satsdelar i tyskan respektive svenskan. Därefter diskuteras satsdelar i initial position med hjälp av Hasselgårds ordföljds kategorier. Till sist analyseras fall av topikaliserings i tyskan och svenskan där satsdelar, som har sin normala placering i slutet av satsen, placeras i initial position. Resultatet av analysen visar att tyskan och svenskan är ganska lika vad gäller placering av ord i fundament. Emellertid visar tyskan större tendens att topikalisera objekt till initial position. Svenskan å andra sidan väljer hellre att placera adverbial i fundament. I de fall där svenskan och tyskan skiljer sig åt väljer svenskan i de flesta fall att ersätta en satsdel eller ett ord med något annat ord eller annan satsdel.

Slutsatsen av undersökningen som helhet är att tyskan och svenskan i normala fall placerar subjekt eller adverbial i initial position. Andra satsdelar i fundamentet innebär oftast betoning. Detta visar att det inte finns några särskilda mönster för hur tyskan och svenskan strukturerar en webbaserad marknadsföringstext för turister, eftersom hur en text konstrueras beror mycket på typ av text och översättarens val.

Nyckelord: fundament, informationsstruktur, marknadsföringstexter, svenska, topikaliserings, tyska, översättning

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Syfte och frågor	2
1.2 Material och metod.....	2
1.3 Marknadsföringstexter	4
1.4 Webben som medium.....	5
2. Teoretisk bakgrund.....	7
2.1 Tyskans Vorfeld	7
2.2 Svenskans fundament	10
2.3 Tidigare forskning om fundament.....	13
2.4 Hasselgårds ordföljds kategorier för (icke)-motsvarighet	16
2.5 Tema och rema	17
2.6 Topikalisering.....	18
3. Resultat.....	22
3.1 De vanligaste satsdelarna i initial position.....	22
3.2 Satsdelar i fundament	28
4. Sammanfattande diskussion.....	39
Referenser	42

[Bilagorna ingår inte i den elektroniskt publicerade versionen av examensarbetet.]

1. Inledning

Hur vi organiserar den information som vi ger är viktigt för att kunna uppnå de kommunikativa mål vi har med en viss text. Ordens ordning i en mening kan variera beroende på vad vi som talare förväntar oss att våra åhörare redan känner till, men också vilket ord/vilka ord vi vill sätta extra fokus på. Ibland kan det hända att språket inte låter idiomatiskt för någon som inte har det som modersmål, trots att språket inte innehåller några grammatiska eller språkliga fel. Detta kan vara fallet då talaren inte strukturerar informationen på samma sätt som en modersmålstalare skulle göra (Estling Vannestål 2007:401). För att undvika sådana fel i sina översättningar är det därför viktigt att ta reda på vilka eventuella skillnader det finns mellan tyska och svenska när det gäller hur dessa språk konstruerar sina meningar. I många fall är informationsstrukturen relaterad till ett antal grammatiska ”regler”, som t.ex. var man placerar adverbial, subjekt och verb.

När det gäller fundamentet/den initiala positionen (tyska: *Vorfeld*) har denna en särskilt viktig funktion att fylla i uppbyggandet av meningsstrukturen. Vad som står i fundamentet är viktigt, eftersom det påverkar hela syftet med meningen (Erman 1998:120–121). Fundamentet har en speciell status när det gäller meningens grammatiska, psykologiska, informella och funktionella uppbyggnad (Erman 1998:121).

Det har bedrivits mycket forskning om informationsstruktur baserad på såväl facklitterära som skönlitterära texter. Såvitt jag vet har det än så länge inte gjorts någon forskning på webbaserade marknadsföringstexter för turister, vilka har en helt egen utformning. Eftersom fler och fler marknadsföringstexter för turister idag publiceras på nätet, kan det därför vara viktigt att ta reda på hur dessa är uppbyggda. För detta ändamål genomför jag först en kvantitativ studie där jag analyserar vilka satsdelar som vanligtvis står i initial position i tyskan respektive svenskan i ett antal sådana texter. Därefter kategoriseras satsdelarna efter Hasselgårds ordföljdskategorier för (icke)-motsvarighet. Till sist undersöks fall där tyskan respektive svenskan har topikaliserat satsdelar, det vill säga flyttat fram satsdelar, som vanligtvis har sin placering längre bak i satsen.

1.1 Syfte och frågor

Syftet med denna studie är att undersöka tyska marknadsföringstexter för turister på webben med deras svenska översättningar för att ta reda på eventuella skillnader respektive likheter i placering av satsdelar som fundament. Ytterligare ett syfte är att ta reda på om webbaserade marknadsföringstexter skiljer sig från andra texttyper översatta från tyska till svenska. Målet med analysen är att undersöka på vilket sätt svenskan eventuellt skiljer sig från tyskan i fråga om informationsstruktur, för att ta reda på om översättningarna är målspråksorienterad eller källspråksorienterad. Dessutom undersöks även på vilket sätt meningarna skiljer sig/liknar varandra med hjälp av Hasselgårds ordföljds-kategorier för (icke)-motsvarighet. Vidare analyseras vilken typ av topikaliseringsdet rör sig om i de fall där satsdelar har flyttats fram till initial position.

I undersökningen besvaras följande frågor:

- (a) Vilken satsdel står vanligtvis i fundamentet i tyskan respektive svenskan?
- (b) Hur skiljer sig tyskan och svenskan åt i val av satsdelar i fundament?
- (c) Vilka satsdelar topikaliseras vanligtvis i tyskan respektive svenskan där topikalisering sker?

1.2 Material och metod

För att uppnå syftet och för att besvara frågorna i avsnitt 1.1 ovan, undersöks nio olika typer av texter från Deutsche Zentrale für Tourismus ([www]). Samtliga är olika typer av marknadsföringstexter för turister. Hela det undersökta materialet består sammanlagt av 94 tyska grafiska meningar och 95 svenska. De tyska texterna jämförs med de svenska översättningarna, vilka alla finns tillgängliga på hemsidan. Alla originaltexter återfinns under dessa fem innehållsliga kategorier:

- Städte und Kultur
- Freizeit und Erholung
- Specials
- Geschäftsreisen
- Deutschland für...

Jag valde dessa kategorier (bland sju tillgängliga), eftersom de representerar olika områden inom turism. Under dessa fem kategorier valdes sedan fyra olika texter ut från varje område (emellertid fanns det endast en kategori under affärsresor). Eftersom det begränsa materialet till 9 texter sammanlagt. De valdes ut slumpmässigt, för att minska subjektiviteten. Dessutom analyseras enbart brödtexten, eftersom rubriker ofta faller in under en helt egen kategori. Rubriker ska väcka läsarens intresse och behöver därför inte vara fullständiga satser. Av det skälet är de inte jämförbara med övrig text när man gör en syntaktisk analys av informationsstruktur. På så sätt kan de vara svåra att placera in i ett positionsschema. Vidare analyseras enbart alla påståendesatser i materialet, vilket utesluter frågesatser och imperativsatser, eftersom sådana satser i stort sett har samma struktur i tyska som i svenska, och de är därför mindre intressanta ur informationsstruktursynpunkt. I de fall där meningarna inleds med konjunktioner eller subjunktioner vilka räknas in i förfält och Linke Außenfeld (se avsnitt 2.1 och 2.2 nedan), kallas dessa för konnektorer i analysen då de inte står i fundament respektive Vorfeld. Emellertid spelar de ändå en stor roll för meningens uppbyggnad. Därför kan det vara intressant att låta dem ingå i analysen. Dessutom, i de fall där en initial bisats (*att*-sats), som består av en hel satsdel, inleder meningen, räknas dessa in som en satsdel i fundament respektive Vorfeld.

Under rubriken *Städte und Kultur* (*städer och kultur*) valdes kategorierna (a) *Städte* (*Städer*) och (b) *UNESCO-Welterbe* (*UNESCO-världsarv*) ut, under rubriken *Freizeit und Erholung* (*Fritid och rekreation*) valdes (a) *Natur- und Nationalparks* (*Natur- och nationalparker*) och (b) *Gesundheit und Wellness* (*Hälsa och Wellness*) ut, under rubriken *Specials* (*Specialiteter*) valdes (a) *Automobilland* (*Billandet Tyskland*) och (b) *Medizin* (*Medicin*) ut, under rubriken *Geschäftsreisen* (*Affärsresor*) valdes endast en text ut, eftersom den enbart innehöll en kategori, och under den sista rubriken *Deutschland für...* (*Tyskland för...*) valdes (a) *Familien* (*Familjer*) och (b) *Barrierefreies Reisen* (*Barriärfritt resande*) ut.

Dessa texter är de två första under varje rubrik. Dessutom är vissa av de övriga texterna ej översatta till svenska. Eftersom jag är intresserad av att jämföra informationsstrukturen mellan tyska och svenska, kan endast texter som har en svensk översättning komma ifråga för analys.

En annan anledning till att jag valde dessa texter är att ingen annan forskare har undersökt informationsstruktur i marknadsföringstexter för turister på nätet såvitt jag vet. Många andra forskare har valt att undersöka skönlitteratur eller facklitteratur (se avsnitt 2.3 nedan). Med detta i

åtanke kan det därför vara intressant att analysera informationsstruktur i webbaserade marknadsföringstexter, för att se om det finns någon skillnad jämfört med andra typer av texter.

I undersökningen valde jag att analysera skillnader och likheter endast i *fundament* (hädanefter hänvisar denna benämning även till tyskans Vorfeld) mellan tyska och svenska. Fundament är intressanta i sig som studieobjekt och för att kunna föra ett djupgående resonemang begränsas analysen till endast en satsposition.

Först undersöker jag vilka satsdelar som vanligtvis står i fundamentet i tyskan respektive svenskan när det gäller marknadsföringstexter för turister. Detta görs för att se om det är någon skillnad mellan webbaserade marknadsföringstexter och andra typer av texter (se avsnitt 2.3 nedan). En annan anledning är att ta reda på hur tyskan och svenskan skiljer sig åt när det gäller hur meningar konstrueras. Därefter placerar jag in alla meningar i Hasselgårds ordföljds kategorier för (icke)-motsvarighet (se avsnitt 2.4 nedan). Detta görs för att ta reda på hur tyskan och svenskan skiljer sig ifråga om hur fundament väljs och används. Sedan analyseras de meningar där skillnader finns mellan tyskan och svenskan för att se vad som sker med översättningen när man som översättare inte kan översätta ordagrant. Till sist undersöks vilka satsdelar som topikaliserar för att klargöra vilka satsdelar som kan flyttas fram i tyskan respektive svenskan. Detta görs även för att ta reda på hur svenskan konstruerar sina meningar i de fall där svenskan inte kan topikaliserar samma satsdelar som tyskan.

1.3 Marknadsföringstexter

En text skriven för turister skiljer sig markant från såväl skönlitterära som facklitterära texter med i huvudsak informativ funktion när det gäller form, stil och syfte. Syftet med en marknadsföringstext för turister är att den ska vara säljande, eftersom företagets mål är att marknadsföra den egna regionen. Marknadsföringstextens syfte är helt enkelt att locka till sig turister som ska spendera pengar i en viss region genom att visa vad just denna region har att erbjuda turisterna. Därför är det viktigt att översättningen anpassas till den textkonvention som gäller i målkulturen för att förstärka läsarkontakten (Karlsson 2008:5).

Marknadsföringstexter inom turismens område har en *informativ* textfunktion och uppgiften är att informera om det viktigaste i en viss region. Sådana texter fokuserar på innehållet. Deras språkliga funktion

är att föra över fakta, information eller kunskap, vilket innebär att översättningen bör fokusera på sakinnehållet (Reiss 1989:72–73). Dessutom försöker marknads-föringstexter få läsaren att agera genom att besöka regionen, vilket Reiss (1989:72–73) kallar för en *operativ* funktion. Denna funktion tydliggörs oftast genom starkt värdeladdade ord som *unvergesslich* (sv. *oförglömlig*) (Karlsson 2008:6). Man kan även säga att marknadsföringstexter är *audio-mediala*, eftersom de ofta innehåller bilder, vilka ska komplettera den verbala texten på ett mycket tilltalande sätt (Reiss 1989:72–73).

1.4 Webben som medium

Det finns mycket som skiljer en webbtex från en text tryckt på papper. Exempelvis är designen och gränssnittet annorlunda. En tidning har dessutom större utrymme att påverka läsaren i valet av vilken text man vill läsa, eftersom man omedelbart kan få en helhetsbild av uppslaget i en tidning. Dessutom har tidningen ett begränsat antal sidor. En webbplats däremot kan vara hur stor som helst. Användaren vänder inte blad utan förväntas att rulla sidan med hjälp av musen. Användaren förväntas dessutom på ett mer aktivt sätt själv söka information genom att till exempel klicka på länkar (Englund & Guldbrand 2004:17).

Vidare är internetanvändare inte trogna de webbplatser de besöker, utan de surfar ofta mellan sidor som de exempelvis hittar genom sökmotorer. Hittar användarna inte direkt vad de söker, finns det risk för att de snabbt lämnar sidan (Englund & Guldbrand 2004:20). Därför är det viktigt att webbplatser ger ett gott intryck och att strukturen är enkel att förstå (Englund & Guldbrand 2004:17). För att få en lättläst webbside-text bör man följa vissa normer. Till exempel bör man inte avstava, marginaljustera eller använda versaler eller kursiv stil i någon större utsträckning (Karlsson 2008:7). En annan viktig sak när det gäller webbplatser är att understrykningar är reserverade för länkar och inte bör användas i andra fall, eftersom detta i så fall kan förvirra läsaren (Englund & Guldbrand 2004:152). Dessutom bör förkortningar undvikas, eftersom de kan vara förvillade för läsaren. Även vedertagna förkortningar såsom *t.ex.* bidrar till bättre läsbarhet om de skrivs ut (Sundström 2005:94).

Vissa språk är dessutom mer utrymmeskrävande när det gäller meningslängd. Sådana längre meningar behöver eventuellt kortas ner genom att man väljer kortare ord eller tar bort onödiga ord. Detta kan i

sin tur leda till att meningens syntax påverkas (Nielsen 2001:318). Molich (2002:60–66) framhäver att det på webbplatser inte bör förekomma invecklat fackspråk och att det enbart ska finnas relevant information. En webbsida bör vara enkel och lättöverskådlig. Ytterligare en egenskap som kan påverka textens utseende är att en internet-användare ofta är otålig och har bråttom. Detta leder ofta till att användaren skumläser textmassan för att se om det finns något av intresse. För att underlätta detta komprimeras oftast textens innehåll (Nielsen 2001:111).

Englund & Guldbrand (2004:65) förespråkar korta meningar, vilka ska ge relevant information. Dessutom bör man som skribent undvika passiva verb, eftersom de är otydliga när det gäller att ange vem som är aktören (Englund & Guldbrand 2004:75). Dessa normer innebär att man som översättare i många fall kanske får förenkla och korta ner många meningar jämfört med texter på papper, för att hålla dem enkla och läsarvänliga.

2. Teoretisk bakgrund

Detta kapitel ger först en allmän presentation av tyska Vorfeld (avsnitt 2.1). Därefter presenteras svenska fundament (avsnitt 2.2). Efter det diskuteras tidigare forskning om fundament (avsnitt 2.3), och i avsnitt 2.4 analyseras Hasselgårds ordföljds kategorier för (icke)-motsvarighet. Därefter presenteras topikaliserings funktion (avsnitt 2.5). Till sist i avsnitt 2.6, presenteras begreppen *tema* och *rema*.

2.1 Tyskans Vorfeld

Trots att tyska och svenska är två helt olika språk, har de ändå många likheter vad gäller ordföljd. Tyskan liksom svenskan är ett V2-språk med det finita verbet på andra plats (Erman 1998:117). V2-ordföljden förhindrar normalt att tyskan och även svenskan kan foga samman satslement i fundamentet, eftersom det i normala fall bara finns en position innan verbet i satsschemat. I normala fall kan tyskan och svenskan placera endast en satsdel framför det finita verbet, vanligtvis ett subjekt eller ett adverbial (se tabell 1 nedan). Om det skulle finnas fler adverbial i meningen, måste de placeras på andra platser, antingen i predikatet, inom verbgruppen, mellan verbet och objektet eller sist i meningen (Erman 1998:119). Dessutom väljer tyskan oftast att placera det infinita verbet i slutet av meningen, dvs. i fältet *Rechte Satzklammer*. Detta innebär att tyskan är ett *höger-periferelt* språk, vilket gör att man på tyska i normala fall placerar information med högst värde sist i satsen (till höger) (Doherty 1996:448). För att lättare kunna förstå hur tyska satser är uppbyggda behöver man sätta upp ett satsschema. Nedanstående satsschema illustrerar hur tyskan är uppbyggd med satsdelar i olika fält (Zifonum et al. 1997:1502):

TABELL 1. *Tyskt huvudsatsschema*

Vorfeld	Linke Satzklammer	Mittelfeld	Rechte Satzklammer	Nachfeld
Er	hat	heute nicht so gut	gespielt	wie sonst
Sechs Menschenleben	forderte	ein schweres Zugunglück gestern in Schweden.		
Wann	haben	Sie ihn das letzte Mal	gesehen?	
Wer	schläft?			

Tabell 1 visar att man i stort sett kan placera vad som helst i Vorfeld och Mittelfeld. I normala fall är det vanligare att foga samman satsdelar i Mittelfeld än i Vorfeld, eftersom man annars som läsare får vänta länge på det finita verbet. Emellertid förekommer undantag ofta, och tyskan väljer i många fall att foga samman satsdelar i Vorfeld. Det gör många gånger tyskan till ett vänstertungt språk (Zifonum et al. 1997:1509).

Ovanstående satsschema kan endast användas på huvudsatser (V2-satser), eftersom bisatser och frågesatser ser annorlunda ut. Nedanstående satsscheman illustrerar hur satsdelar placeras in i bisatser respektive frågesatser:

TABELL 2. *Tyskt bisatsschema*

Vorfeld	Linke Satzklammer	Mittelfeld	Rechte Satzklammer	Nachfeld
	Dass	er heute Nacht nicht so gut	gespielt hat	wie sonst.

TABELL 3. *Tyskt satsschema för frågesats*

Vorfeld	Linke Satzklammer	Mittelfeld	Rechte Satzklammer	Nachfeld
	Hat	er heute Nacht nicht so gut	gespielt	wie sonst?

Tabell 2 visar en bisats som börjar med en underordnad konjunktion *dass* (*att*), vilket placeras i fältet *Linke Satzklammer*. Detta fält kan inte stå tomt, vilket innebär att den underordnade konjunktionen placeras i

detta fält. Denna konstruktion lämnar *Vorfeld* tomt, vilket det egentligen inte kan vara (se tabell 4 nedan). Ett annat fenomen som denna tabell illustrerar är att både det finita verbet och det infinita verbet hamnar i *Rechte Satzklammer*.

Tabell 3 visar en frågesats, vilken börjar med det finita verbet *hat* (*har*). Även i detta fall lämnas *Vorfeld* tomt. I båda dessa fall fogas satsdelar ihop i *Mittelfeld*. En av anledningarna till detta kan vara att tyskan i många fall behöver fler satskonnektorer, såsom partiklar och adverb inuti satsen, än svenskan, vilka ska avslöja vilket infinit verb som kommer sist i satsen. Detta i sin tur leder till att tyskan packar ihop sin information, oftast till nominalfraser (Doherty 1996:453). Inte heller denna konstruktion kan användas på ett huvudsatsschema, eftersom *Vorfeld* inte kan lämnas tomt (se tabell 4 nedan).

För att bättre illustrera skillnaden mellan huvudsats, bisats och frågesats visas nedan ett schema över tyska satsers topologiska grundstruktur (O = obligatoriskt fält, V = valfritt fält):

TABELL 4. *Satsens topologiska grundstruktur*

	Vorfeld	Linke Satzklammer	Mittelfeld	Rechte Satzklammer	Nachfeld
Huvudsats	O	O	V	V	V
Frågesats		O	O	V	V
Bisats		O	O	O	V

Tabell 4 visar vilka fält som är obligatoriska i tyska huvudsatser, frågesatser och bisatser, samt vilka fält som är valfria. När det gäller huvudsatser är *Vorfeld* och *Linke Satzklammer* obligatoriska fält, medan *Mittelfeld*, *Rechte Satzklammer* och *Nachfeld* är frivilliga fält. Tabellen visar även att *Linke Satzklammer* och *Mittelfeld* är obligatoriska fält i frågesatser, medan *Rechte Satzklammer* och *Nachfeld* är frivilliga fält. Till sist kan man även se att när det gäller bisatser är endast *Nachfeld* ett valfritt fält, medan *Linke Satzklammer*, *Mittelfeld* och *Rechte Satzklammer* är obligatoriska fält.

I fråga om huvudsatser och bisatser kan man i vissa fall behöva ett utvidgat satsschema. Det kan vara i sådana fall när meningen börjar med en subjunktion (t.ex. *eftersom*), konjunktion (t.ex. *och*), underordnad konjunktion/subjunktion (*att*) eller en satsbas (t.ex. *vem som*). Nedan följer ett satsschema som avser att illustrera två fall där ett utvidgat satsschema behövs:

TABELL 5. *Utvidgat satsschema*

Linkes Außenfeld	Vorfeld	Linke Satzklammer	Mittelfeld	Rechte Satzklammer	Nachfeld
Und die Treue	sie	ist	doch kein leerer Wahn.		
Aber immerhin:	wir	haben	nicht verloren.		

Tabell 5 visar två fall där meningen börjar med en satsbas, som inte kan placeras i Vorfeld. En anledning till detta kan vara att Vorfeld är upptaget av subjektet, som inte kan placeras någon annanstans. Det finita verbet måste stå i fältet Linke Satzklammer och resten av verbfrasen hamnar i Mittelfeld. Hade meningen innehållit ett infinit verb, hade detta hamnat i Rechte satzklammer.

2.2 Svenskans fundament

Precis som tyskan är svenskan alltså ett V2-språk med det finita verbet på andra plats i satsschemat. Det innebär att endast fundamentet föregår det finita verbet, och i vissa fall även ett förfält (se tabell 8 nedan). Medan tyskan är ett höger-periferelt språk, med det infinita verbet oftast sist i meningen, är svenskan ett vänster-periferelt språk. Detta innebär att svenskan placerar det infinita verbet längre till vänster i satsen än tyskan (Doherty 1996:448). Enligt Doherty (1996:448) innebär detta att svenskan placerar information med högst värde först i satsen (till vänster). För att bättre illustrera hur svenskan är uppbyggd visar följande satsscheman hur man på svenska placerar satsdelar i olika fält (Teleman et al. 1999:6–7) (pilarna visar satsdelar som flyttats från sin ursprungliga position):

TABELL 6. *Svenskt huvudsatsschema*

Initialfält/ Fundament	Mittfält			Slutfält
Inledare	Finit verb	Subjekt	Adverbial	Resten av den finita verbfrasen
Nu	skulle	Per	nog inte	vilja träffa någon. ←
Per	skulle	←	nog inte	vilja träffa någon nu.
Vem	skulle	Per	nog inte	vilja träffa ← nu?
	Vet	jag	inte.	

TABELL 7. *Svenskt bisatsschema*

Initialfält/ Fundament	Mittfält			Slutfält
Inledare	Subjekt	Adverbial	Finit verb	Resten av den finita verbfrasen
Eftersom	Per	nog inte	skulle	vilja träffa någon nu.
Att	han	ändå	skulle	få sluta på jobbet.
Vem	han	inte	har	kontaktat ← än.

Tabell 6 visar att man i stort sett kan placera vad som helst i initialfältet i en svensk huvudsats. Precis som i tyskan inleds svenska satser med ett initialfält, vilket följs av det finita verbet. Ett intressant fenomen när det gäller svenskan är att fundamentet kan vara tomt (se exempel 4 i tabell 6 ovan). Emellertid upptas detta fält i de flesta fall av en satsinledare (ett adverbial eller ett subjekt). Dessutom visar denna tabell att tyskan och svenskan i stort sett har samma ordföljd. Det enda som skiljer är placeringen av det infinita verbet i huvudsatser och placeringen av det finita och infinita verbet i bisatser.

Tabell 7 visar ett bisatsschema där inledaren består av en subjunktion (*eftersom*), en underordnad konjunktion/subjunktion (*att*) och en satsbas (*vem*). I dessa tabeller kan man tydligt se att valet av satsens inledare visar satsens syntaktisk-semantiska typ. Detta innebär att man på svenska redan i det initiala fältet får reda på hur satsen kommer att byggas upp, dvs. om det är en frågesats, en huvudsats eller en bisats.

I många fall börjar svenska meningar med subjunktioner och konjunktioner, vilka egentligen inte hör hemma i fundamentet. När så är fallet, kan man välja att lägga till ett så kallat *förfält* före fundamentfältet i huvudsatsschemat och inledarfältet i bisatsschemat. Emellertid kan man även välja att placera en konjunktion eller en subjunktion i fundamentet och låta den ingå som ett led i fundamentsatsen. I min analys använder jag mig av benämningen *konnektorer* för sådana ord, vilka börjar meningen men som inte ingår i fundamentet. Trots att de inte ingår i fundamentet, och egentligen inte ska ingå i min analys av satsdelar, har de ändå betydelse för satsens syntaktiska struktur. Därför klassificeras de som konnektorer i analysen. Nedan finns en tabell som illustrerar hur ett utvidgat satsschema kan se ut (Teleman et al. 1999:6):

TABELL 8. *Utvidgat satsschema*

Förfält	Initialfält	Mittfält	Slutfält	Efterfält
Ja,	i morgon	kan hon nog	vara med,	eller hur?
Och	som	används	som konsistensgi-vare.	

Tabell 8 ovan visar två fall då man kan behöva använda ett utvidgat satsschema. Exempel 1 visar en huvudsats som börjar med interjektionen *ja*, vilket innebär att det temporala adverbialet *i morgon* måste placeras i det initiala fältet. Exempel 2 i tabellen visar en bisats, vilken börjar med konjunktionen *och*, vilket innebär att det relativa pronomenet *som* måste placeras i det initiala fältet.

Till sist kan man sammanfattningsvis säga att tyskan och svenskan uppvisar många likheter när det gäller placering av satsdelar i fundament. De nedanstående tabellerna 9 och 10 avser att illustrera detta (V1 = finit verb, N1 = Subjekt, A1 = satsadverbial, N2 = objekt/predikativ, A2 = innehållsadverbial, V2 = infinit verb):

TABELL 9. *Tyska Vorfeld* (Duden 2009:863)

Vorfeld	V1	N1	A1	N2	A2	V2
(a) Wir	sind	←	gestern		in die Stadt	gegangen
(b) Am Sonntag	fahren	wir	←		in die Berge	
(c) Gesehelt	hat	er			lange nicht mehr	←
(d) Dem Jungen	hat	er	←	ein Fahrrad		geschenkt
(e) Blau	ist	der Himmel	←			
(f) Wer Lust hat,	darf	←	gerne			mitkommen

TABELL 10. *Svenska fundament* (Jørgensen & Svensson 1986:137)

Fundament	V1	N1	A1	V2	N2	A2
(a) Vi	åkte	←		in		till stan igår
(b) På lördag	åker	vi				till fjällen ←
(c) Seglat	har	han	inte	← gjort		
(d) Pojken	har	han		gett	← en cykel	
(e) Blå	är	himlen			←	
(f) Om du vill, (så)	får	du	gärna	följa med		←

Tabell 9 och 10 visar att (a) subjekt, (b) adverbial, (c) verb, (d) objekt, (e) predikatsfyllnad och (f) en hel sats kan placeras i fundamentet på både tyska och svenska. Emellertid är de vanligaste ordklasserna i fundamentet subjekt eller tids- eller rumsadverbial. Andra satsdelar i initial position innebär oftast betoning (Johansson 2012:7). För att ytterligare förstå vilka satsdelar som vanligtvis står i initial position i svenskan respektive tyskan krävs det att man först analyserar tyska texter med deras svenska översättningar. Nästa avsnitt (2.3) beskriver vad några forskare har kommit fram till när det gäller placering av satsdelar i svenska fundament och tyska Vorfeld.

2.3 Tidigare forskning om fundament

Mycket forskning har genomförts om satsdelars placering i fundament med varierande resultat. Erman (1998:128) har gjort en studie, baserad på skönlitteratur och ungdomslitteratur, om vilka satsdelar som föredras i initial position i engelska och svenska. Erman kom fram till att subjektet var att föredra i svenskan som förstaposition när det gällde svenska originaltexter. Subjekt var att föredra i hela 55 % av fallen, medan adverbial i förstaposition endast användes 23,3 %. Erman (1998:128) upptäckte även att svenskan föredrog konnektorer i förstaposition i endast 9,6 % av fallen. Detta innebär att närhelst det sker ändringar eller omskrivningar i en översättning, vilka rör fundamentet, ger detta följder för hela meningsstrukturen och även för informationen i texten (Erman 1998:129). Även Ringqvist Larsson (1982:144) kom fram till ett liknande resultat i sin forskning. Hennes resultat visade att subjekt är det vanligaste tematiska ledet i svenskan, det vill säga det står oftast först i meningen.

En studie om tyskans Vorfeld och svenskans fundament har gjorts av Bohnacker & Rosén (2009). Även denna studie visar ett liknande resul-

tat. De båda forskarna kom fram till att svenskan föredrar att placera ett subjekt i initial position i större utsträckning än tyskan. Nedan finns tre tabeller avsedda att illustrera placering av ord i initial position utifrån Bohnacker & Roséns resultat:

TABELL 11. *Satsdelar i tyska förfäkt (tidningsartiklar och läroböcker)* (Bohnacker & Rosén 2009:151)

Subjekt + platshållare	Objekt	Adverbial	Övriga satsdelar
54,0%	6,6%	36,8%	2,5%

Tabell 11 visar fördelningen av satsdelar i fundament i tyskspråkiga tidningsartiklar och läroböcker. Den vanligaste satsdelen i initial position är subjekt (54 %), vilken följs av adverbial (36,8 %). Objekt (6,6 %) placeras relativt ofta i initial position i tyskan, medan övriga satsdelar inte används särskilt ofta i initial position (endast 2,5 %).

TABELL 12. *Satsdelar i svenska förfäkt (tidningsartiklar och läroböcker)* (Bohnacker & Rosén 2009:151)

Subjekt + platshållare	Objekt	Adverbial	Övriga satsdelar
64,0%	2,3%	30,8%	3,0%

I tabell 12 kan man se att siffrorna är högre när det gäller att placera subjekt i initial position i svenskan än i tyskan (64 % respektive 54 %). Denna tabell visar även att det är vanligare att placera ett adverbial i fundament i tyskan (36,8 %) än i svenskan (30,8 %). Ett annat intressant fenomen är att siffrorna för objekt (6,6 %) är högre i tyskan än i svenskan (2,3 %). Nedan finns en tabell som ytterligare illustrerar satsdelarnas placering i tyskan och svenskan. Den aktuella studien är baserad på informella brev, men den uppvisar ändå ett liknande resultat som för tidningsartiklar och läroböcker.

TABELL 13. *Satsdelar i svenska respektive tyska förfäkt (informella brev)* (Bohnacker & Rosén 2009:153)

	Subjekt + plats- hållare	Objekt	Tids- och rumsadverbial	Övriga adverbial	Övriga satsdelar
Svenska	73%	3%	14%	9%	2%
Tyska	50%	7%	17%	25%	1%

Även i tabell 13 kan man tydligt se att svenskan (73 %) föredrar subjekt i initial position jämfört med tyskan (50 %). Å andra sidan väljer tyskan (7 %) att placera objekt oftare i fundament än vad svenskan (3 %) gör. Denna tabell visar även att tyskan (42 %) i större utsträckning föredrar att placera adverbial i initial position än vad svenskan (23 %) gör. En förklaring till att objekt är mindre frekvent i svenska fundament än i tyska har att göra med svenskans inte lika tydliga kasusböjning. Då det knappt finns någon kasusböjning i svenskan kännetecknas ordföljden av att den anger satsdelarnas funktion (Ramge 2002:315). I meningar som ”Den Hund jagt die Katze” måste man använda emfatisk utbrytning för att meningen ska bli idiomatisk: ”Det är hunden som katten jagar”. I tyskan är sådana här satser däremot starkt markerade (Rosén 2006:29).

Dessutom börjar man på svenska i många fall meningarna med en informationssvag satsdel, det vill säga med den tematiska informationen eller med en platshållare (*det*). Därför används konstruktionen *Det finns/är/står/ ligger en X (i/på Y)* väldigt ofta i svenskan. Denna konstruktion används när man för in ett nytt samtalsämne och vill undvika att remat, det vill säga den nya informationen (se avsnitt 2.6 nedan) hamnar i den initiala positionen (Hellspong & Ledin 1997:86). I tyskan finner man sällan sådana konstruktioner. Jämför följande satser (Johansson 2012:17) (kursiv stil i originalet):

1. *Det* låg ett brev på bordet (frekvent)
2. *Ein Brief* lag auf dem Tisch (frekvent)
3. *Es* lag ein Brief auf dem Tisch (används sällan)

I exempel 1 kan man se att denna konstruktion (*Det finns/är/står/ligger en X (i/på Y)*) används frekvent i svenskan. Tyskan å andra sidan föredrar att börja satsen med ett subjekt (*Ein Brief*) i detta fall (exempel 2 ovan), eftersom, som nämnt ovan, sådana här konstruktioner inte är särskilt idiomatiska. Dessutom innebär platshållare ofta betoning av denna (exempel 3 ovan) (Johansson 2012:7).

I samma studie av Johansson (2012) översatte hon två facktexter från tyska till svenska, i syfte att undersöka skillnader i informationsstruktur mellan dessa språk. Nedanstående tabell visar hennes resultat applicerat på två facktexter ur boken *Der neue Fischer Weltalmanach 2012: Zahlen Daten Fakten*:

TABELL 14. *Satsdelar i fundamentet i källtexten respektive måltexten*
(Johansson 2012:18)

	Subjekt	Platshållare	Objekt	Tids- och rumsadverbial	Övriga adverbial	Övriga satsdelar
Källtext	53,2%	1,1%	6,4%	19,7%	13,8%	2,8%
Måltext	48,1%	1,9%	2,4%	28,3%	18,4%	0,9%

Tabell 14 visar att när det gäller Johanssons två facktexter har svenskan (28,3 % och 18,4 %) fler tids- och rumsadverbial och övriga adverbial i initial position än tyskan (19,7 % och 13,8 %). Svenskan innehöll även färre subjekt, objekt, verb och predikatsfyllnader i fundamentet än tyskan (Johansson 2012:34). En av anledningarna till detta kan vara att svenskan är ett vänster-periferelt språk (se avsnitt 2.2) som i de flesta fall placerar den nya informationen (information med högst informationsvärde) först i meningen (Doherty 1996:448).

Sammanfattningsvis kom Johansson (2012) fram till att topikalisering av objekt, verb och predikatsfyllnad i svenskan innebär en stark markering av dessa. Däremot innebär topikalisering av objekt, verb och predikatsfyllnad en mer neutral ordföljd i tyskan (Johansson 2012:35).

2.4 Hasselgårds ordföljdskategorier för (icke)-motsvarighet

Ett sätt att analysera skillnader i informationsstruktur mellan tyska och svenska är att applicera Hasselgårds (1997) fyra ordföljdskategorier för icke-motsvarighet. Denna modell baseras på engelska och norska, men den analyserar generella fenomen, vilka även kan appliceras på andra språk. Hasselgårds modell är framtagen för att analysera skillnader och likheter mellan engelska och norska när det gäller ordföljden. Också med detta i åtanke kan denna modell användas i min analys av placering av satsdelar i fundament, eftersom fundament spelar stor roll för ordföljden. Tillsammans med en topikaliseringsanalys fungerar Hasselgårds modell utmärkt för att beskriva vad som sker i en svensk översättning av en tysk webbaserad marknadsföringstext för turister.

Hasselgårds fyra kategorier är: *Full Match* (översättningen innehåller exakt samma satsdelar och i exakt samma ordning som originalet), *Moved* (samma satsdelar som originalet men i en annan ordning), *Replaced* (ett element, t.ex. ett ord eller en satsdel, har ersatts av ett annat ord eller en annan satsdel, även tillagda eller borttagna element, t.ex.

ord eller satsdelar, ingår i denna kategori) och *Restructured* (översättningen använder sig av en annan satsstruktur än originalet, t.ex. blir en mening till två i översättning och tvärtom) (Erman 1998:123). Nedan finns några exempel på meningar som exemplifierar dessa ordföljds kategorier (fetstil i originalet):

- 4a. The external world was still the same
- 4b. Världen utanför var fortfarande densamma.

- 5a. **Obviously**, Swedish authorities wouldn't have gone along with that.
- 5b. Det skulle svenska myndigheter **självlart** inte gå med på.

- 6a. The castle wasn't **really** a castle.
- 6b. Slottet var inget **riktigt** slott.

- 7a. For the life of me **I cannot remember her name**.
- 7b. **Vad hon hette kan jag** för mitt liv **inte minnas**.

Exempel 4 visar ett fall där den engelska och den svenska meningen överensstämmer helt (*Full Match*). I exempel 5 kan vi se att en av satsdelarna har fått en annan placering i översättningen (*Moved*). Exempel 6 passar in i kategorin *Replaced*, eftersom ett element har ersatts med ett annat element. Exempel 7 slutligen visar ett fall där meningen har strukturerats om för att bli mer idiomatisk på målspråket (*Restructured*) (Erman 1998:124).

2.5 Tema och rema

För att beskriva topikaliserings funktion, behöver man förstå några begrepp, vilka har med satsens informationsstruktur att göra. De viktigaste begreppen att känna till är *tema* och *rema*. I normala fall står *temat*, dvs. den givna informationen, vad någon pratar eller skriver om, först i meningen, medan *remat*, dvs. den nya informationen, vad någon skriver eller säger om temat, kommer senare i satsen (Enkvist 1976:174). I många fall används dessa termer för att beskriva satsens uppbyggnad och vad som sker med informationen när något ändras i den. Ett exempel på normal ordföljd där remat föregås av temat finns nedan (Ringqvist Larsson 1982:143) (kursiv stil i originalet):

8. (Vid sjutton års ålder lämnade han gossekören och det var nu meningen, att han skulle bli skollärare, varför han i tre års tid var sin fars medhjälpare. Under denna tid skapade han en mängd härliga verk.) *Schubert* hade ingen böjelse för skollärarekallet.

I exempel 8 är *Schubert* temat och *ingen böjelse för skollärarkallet* är remat. Här kan man tydligt se att temat (*Schubert*), i det här fallet även subjektet, står först i satsen och följs av remat (*ingen böjelse för skollärarekallet*). Det övergripande temat för hela meningen är *Schubert*.

Emellertid handlar denna studie om satsdelar i fundament, vilket innebär att ingen djupare presentation av rema och tema kommer att ges. Trots detta kan det vara bra att förklara dessa termer övergripande för att ge bättre förståelse för hur informationsstruktur och topikalisering fungerar. Dessutom kan det vara bra att känna till dessa termer eftersom en översättare i många fall måste välja att antingen vara mer trogen informationsstrukturen eller den syntaktiska strukturen i en text. För en översättare är det viktigt att inte bara känna till den kognitiva betydelsen och den grammatiska strukturen utan även textens informationsstruktur (Enkvist 1976:180). Om man inte tar dessa faktorer i beaktande i sin översättning, kan det leda till att översättningen inte blir idiomatisk. Detta kan i sin tur betyda att måltexten blir främmande för målkulturen, vilket leder till att texten i många fall kan uppfattas som ”dålig”.

2.6 Topikalisering

Även om tyskan och svenskan har många likheter, skiljer de sig åt i fråga om hur de strukturerar sina meningar. Ett sätt att ta reda på vad som sker i fundamentet är att undersöka vilken typ av topikalisering som förekommer i de meningar där det finns skillnader i placering av satsdelar i fundamentet. I många fall kan inte svenskan topikalisera samma satsdelar som tyskan, eftersom det skulle ge för svenskan en främmande satsstruktur. Därför kan det vara bra att ta reda på vad som sker i den svenska översättningen i de fall där topikalisering inte är möjligt.

Topikalisering är vanligt i svenskan, och det finns inga restriktioner för vilka satsdelar som kan börja en mening (Erman 1998:119).

Topikalisering innebär att ett led som har sin normala placering mot slutet av satsen, flyttas fram till meningens spets. Vanligtvis rör det sig om bestämmningar i verbfrasen, t.ex. direkta objekt, indirekta objekt, prepositionsobjekt eller predikatsfyllnader, men det händer också att hela verbfrasen topikaliseras (Ringqvist Larsson 1982:142).

Den enda restriktion som finns är att det finita verbet måste komma på andra plats (Erman 1998:119). Den övergripande principen för svenskan är att elementen i början av en mening syftar bakåt till vad som tidigare sagts. Svenskan är bakåtsyftande och har relativt lätt för topikalisering (Erman 1998:118). Även i tyskan kan man i stort sett topikalisera vilken satsdel som helst, eftersom det infinita verbet alltid står i slutet av meningen (Doherty 1996:455).

Det finns flera olika faktorer som gynnar användningen av topikalisering. Om man utgår från det topikaliserade ledets informationsvärde, kan man göra en indelning i två huvudgrupper.

Den första typen kallas *äkta topikalisering*, ”där ett led, som är tematiskt eller i det närmaste tematiskt och som i den normala ordföljden har sin plats mot slutet av meningen, lyfts ut och placeras först i meningen” (Ringqvist Larsson 1982:144–145). Jämför nedanstående meningar (Ringqvist Larsson 1982:143) (kursiv stil i originalet):

9. (Och nu går vi på Operan igen, och ser Figaros Bröllop. Lindarna på Linden Allé har just slagit ut:) *det* hade vi lovat i reseannonsen i vintras.
10. Vi hade lovat *det* i reseannonsen i vintras.
11. (Men han hade inte bara trängt djupt in i läkekonstens hemligheter: han var också en människovän, vars välgörenhet blev lika prisad som hans skicklighet.) *Fattigt folk* brukade han alltid behandla utan ersättning.
12. Han brukade alltid behandla *fattigt folk* utan ersättning.

I exempel 9 och 10 kan man se att det topikaliserade ledet ur syntaktisk synpunkt hör hemma i den rematiska delen av satsen. I dessa exempel förändras inte den enskilda satsdelens tematiska vikt av topikaliseringen. Däremot sker en förändring av den tematiska progressionen i meningen som helhet genom att det mest tematiska ledet skjuts åt vänster (*det*) och det mera rematiska kommer att stå sist i meningen (Ringqvist Larsson 1982:143–144). Ringqvist Larsson (1982:144) menar att denna reservation av slutpositionen i meningen åt verkligt rematiska led kan vara en av anledningarna till varför man topikaliserar på svenska. Även i exempel

11 och 12 kan man se att det tematiska ledet (*fattigt folk*) skjuts fram och placeras först i meningen i exempel 11 ovan, medan det mer rematiska ledet står sist i satsen.

Den andra typen av topikalisering kallas *remaframflyttning*, och denna innebär att ”det led som placeras initialt är bärare av den huvudsakliga informationen i meningen”. Detta innebär att det mest rematiska ledet flyttas fram till meningens spets. Nedan följer fyra exempel på remaframflyttning (Ringqvist Larsson 1982:142–145) (kursiv stil i originalet):

13. (Och vad är det som är så roligt med att förstöra för andra?) *Tufft* är det i varje fall inte – om det var detta ni trodde.
14. (En halvtimme senare lättade andnöden, och jag kunde skriva in honom på avdelningen. Dagen förflöt sedan lugnt för hans del.) *Lite omtöcknad och oklar* var han men det blir många gamla människor helt övergående vid akut sjukdom.
15. (Efter ett år som lärare i franska vid universitetet i Umeå sökte hon in till Filmskolan. Och därefter har hon som frilans gjort en lång rad filmer för TV...) *Två biograffilmer* har hon också hunnit med.
16. (För att ge plats åt dem alla har SL och SJ föreslagit att pendeltågen förlängs från åtta till tio vagnar. I så fall måste perrongerna byggas ut och fler vagnar skaffas.) *750 miljoner* skulle det kosta.

Exempel 13 visar ett emfatisk förnekande, vilket har förstärkts med uttrycket *i varje fall*. Det framflyttade ordet *tufft* är i detta fall starkt betonat. I exempel 14 tjänar framflyttningen till att framhäva den koncessiva innebörden. För att få fram samma innebörd vid normal ordföljd (med subjektet först i meningen), måste man tillfoga ett *visserligen* eller *det är sant*. I exempel 15 tjänar framflyttningen däremot till att markera övergången till ett nytt avsnitt. I detta exempel är subjektet det mest tematiska ledet i meningen. I det sista exemplet ovan, exempel 16, är det det framflyttade ledet som utgör remat. I detta fall är prisangivelsen den enda egentliga informationen, medan resten av satsen är starkt tematiskt, nästan parentetisk (Ringqvist Larsson 1982:145). Emellertid handlar Ringqvist Larssons studie om remats och temats placering i meningarna. Detta innebär att man måste analysera hur meningarna står i relation med varandra. Emellertid handlar denna studie om fundament, vilket innebär att jag inte använder mig av Ringqvist Larssons två typer av topikalisering. Däremot ingår topikalisering som en del av analysen. Därför kan det vara bra att nämna Ringqvist Larssons två typer av

topikalisering för att ge en bättre förståelse för hur rema och tema hänger ihop med informationsstruktur och topikalisering.

3. Resultat

I detta kapitel presenteras först resultaten av vilka satsdelar som vanligtvis står i initial position i tyskan respektive svenskan i mitt material (avsnitt 3.1). Därefter diskuteras hur meningarna passar in i Hasselgårds ordföljds kategorier (avsnitt 3.2). Till sist, i samma avsnitt (3.2), ges en presentation av vilka satsdelar som vanligtvis topikaliseras i tyskan och svenskan och vilken typ av topikalisering det rör sig om.

3.1 De vanligaste satsdelarna i initial position

Det har tidigare konstaterats att tyskan och svenskan skiljer sig när det gäller placering av ord i initial position (se avsnitt 2.3 ovan). För att enkelt kunna beskriva hur tyskan och svenskan skiljer sig åt i fråga om informationsstruktur i en webbaserad marknadsföringstext för turister, krävs det en analys av vanliga satsdelar i fundament. Satsdelarna i materialet är indelade i *subjekt*, *plats hållare*, *objekt*, *tidsadverbial*, *rumsadverbial*, *sättsadverbial*, *verb*, *predikatsfyllnad* och *konnektorer*. Exempel på konnektorer är *så*, *men*, *nu*, *och* och *även*. För att lättare kunna jämföra resultatet av denna analys med vad andra forskare har kommit fram till, har direkta och indirekta objekt kategoriserats in under samma rubrik. Dessutom hittades enbart ett enda indirekt objekt i initial position i tyskan. Tabell 15 nedan ger en översikt över de vanligaste satsdelarna i initial position i tyskan i mitt undersökningsmaterial. Antalet grafiska meningar är totalt 94 stycken (se avsnitt 1.2 ovan). Meningar som delas upp i två satser av kolon räknas som två meningar. Siffrorna i tabellen ges i procent, avrundat till en decimal.

TABELL 15. *Satsdelar i tyska Vorfeld*

Subjekt	Plats-hållare	Objekt	Tids-adverbial	Rums-adverbial	Sätts-adverbial	Verb	Predikats-fyllnad	Konnektor
55,3	1,0	13,8	3,1	6,3	1,0	1,0	1,0	17,0

Tabell 15 ovan visar ett intressant resultat. Precis som Bohnacker & Rosén (2009) och Johansson (2012) kom fram till, visar även mitt resultat att tyskan föredrar ett subjekt i mer än hälften av fallen (55,3 %) i initial position. Den andra stora gruppen av satsdelar i början av meningar är konnektorer (17,0 %). Dessutom inleds tyska meningar ofta med ett objekt (13,8 %). Ett annat intressant fenomen är att adverbial förekommer frekvent i Vorfeld i tyskan (10,4 %) där rumsadverbialen är vanligast (6,3 %) följda av tidsadverbial (3,1 %). Det minst använda adverbialet i initial position är sättsadverbial (1,0 %). Predikatsfyllnad, verb och platshållare används minst i fundament i tyska meningar (endast 1,0 %). Nedan följer ett antal exempel illustrerar fall där olika satsdelar står i initial position i tyska meningar från det undersökta materialet (min kursiva stil):

17. *Deutschlands Städte* warten jeden Tag darauf, neu entdeckt zu werden.
18. *Das* beginnt sogar schon vor der Anreise.
19. *Bahnreisenden* steht der Mobilitätsservice der Deutschen Bahn mit wichtigen Informationen und Tipps rund um die Uhr telefonisch zur Verfügung.
20. *Nach der Ankunft an den Flughäfen* wartet speziell ausgebildetes Personal auf sie, um mit Rat und Tat zu helfen.
21. *In Deutschland* werden Sie gleich 37-mal fündig.
22. *Gemeinsam einen Familienurlaub verbringen*, dazu bietet Deutschland beste Voraussetzungen.
23. *Sollte* das Wetter für Outdoor-Aktivitäten mal nicht so günstig sein – zahlreiche Spaßbäder bieten eine echte Alternative.
24. *Besonders beliebt* sind bei Jung und Alt die Freizeit- und Erlebnis-parks, wie der Europa-Park oder das Phantasialand mit ihren rasenden Achterbahnen und märchenhaften Themenwelten.
25. *Und* jede hat ihren ganz eigenen Charakter.

Exempel 17 visar ett exempel på ett subjekt i initial position (*Deutschlands Städte*, svenska: *Tysklands städer*). I exempel 18 hittar vi den enda meningen i materialet med en platshållare i fundament (*Das*). Platshållare innebär fall där pronomenet *es/das* (på svenska *det*) står för

något annat ord i meningen, det vill säga ”håller” en plats åt någon annan ordklass (Freund & Sundqvist 2006:328).

Exempel 19 visar en mening som börjar med ett objekt (*Bahnreisenden*, svenska: *tågresenärer*). Anledningen är troligen att författaren vill betona detta ord. I nästa tre exempel (20, 21 och 22) hittar vi meningar med adverbial i initial position. Exempel 20 börjar med ett tidsadverbial (*Nach der Ankunft an den Flughäfen*, svenska: *efter ankomsten till flygplatserna*), exempel 21 har ett rumsadverbial i initial position (*In Deutschland*, svenska: *i Tyskland*) och exempel 22 börjar med ett sättsadverbial (*Gemeinsam*, svenska: *gemensamt*). Emellertid består hela fundamentet av ”Gemeinsam einen Familienurlaub verbringen, dazu...” (svenska: *gemensamt tillbringa en familjesemester*). Men då författaren har valt att placera sättsadverbial *Gemeinsam* i initial position i meningen skulle detta kunna betyda att författaren velat lyfta fram just detta ord. Det vanligaste sättet att börja meningen på hade nämligen varit med nominalfrasen *einen Familienurlaub gemeinsam zu verbringen...*

Exempel 23 börjar med ett verb (*sollte*, svenska: *skulle*) och är en villkorssats. Sådana konstruktioner verkar inte vara särskilt vanliga i webbaserade marknadsföringstexter för turister, eftersom endast ett fall hittades (se tabell 15 ovan). Exempel 24 ger exempel på när predikatsfyllnad har placerats i initial position (*besonders beliebt*, svenska *särskilt populära*). Inte heller sådana konstruktioner är särskilt vanliga, eftersom endast ett fall hittades i det undersökta materialet (se tabell 15 ovan). Det sista exemplet, exempel 25, visar ett fall då en konnektor, i detta fall *und* (*och*), har placerats i initial position.

Tabell 16 nedan visar de vanligaste satsdelarna i initial position i de svenska översättningarna av webbaserade marknadsföringstexter för turister. Antalet meningar är totalt 95 stycken. Meningar som delas upp i två satser av kolon räknas som två meningar. Siffrorna i tabellen ges i procent, avrundat till en decimal.

TABELL 16. *Satsdelar i svenska fundament*

Subjekt	Plats-hållare	Objekt	Tids-adverbial	Rums-adverbial	Sätts-adverbial	Verb	Predikats-fyllnad	Konnektor
53,6	3,1	6,3	5,2	13,6	2,1	1,0	1,0	13,6

I tabell 16 kan man se att den frekventaste satsdelen i initial position är subjekt (53,6 %). Svenskan föredrar även relativt ofta adverbial i fundament (20,9 %) där rumsadverbial är mest frekvent med 13,6 %. Dessa följs av tidsadverbialen (5,2 %). Det minst frekventa adverbial är

sättsadverbial. Det förekom endast i 2,1 % av fallen. Detta resultat är detsamma som Erman (1998), Ringqvist Larsson (1982), Bohnacker & Rosén (2009) och Johansson (2012) kom fram till i sina respektive studier.

Andra jämförelsevis frekventa satsdelar i fundamentet är konnektorer (13,6 %) och objekt (6,3 %). Platshållare hittades i tre fall (3,1 %). De ovanligaste satsdelarna i initial position är verb (1,0 %) och predikatsfyllnad (1,0 %). Nedan följer nio exempel som avser att illustrera fall där olika satsdelar står i initial position i svenska meningar (min kursiva stil):

26. *Tysklands städer* väntar ständigt på att upptäckas på nytt.
27. *Det* finns också många möjligheter till vattenaktiviteter.
28. *Ännu mer natur på riktigt nära håll* kan familjerna uppleva i natur- och nationalparkerna.
29. *När de rörelsehindrade gästerna väl kommit fram*, kan de utnyttja de många tillgänglighetsanpassade hotellen, som man enkelt kan finna i registren hos DEHOGA och Deutsches Hotelverband.
30. *I Tyskland* hittar du allt som har med hälsa att göra.
31. *När det gäller övernattningsmöjligheterna* är utbudet lika stort som för fritidsaktiviteterna.
32. *Utnyttja* tillfället att ta del av den medicinska kompetensen i Tyskland, med alla kliniker och de varierande behandlingsmöjligheterna inom olika specialistområden.
33. *Särskilt populära bland både stora och små* är nöjes- och upplevelseparkerna, som till exempel Europa-Park och Phantasia-land med häftiga berg-och-dalbanor och sagolika temavärldar.
34. *Även* när det gäller konferenser och evenemang får man högsta möjliga kvalitet.

Exempel 26 ovan visar en mening där subjektet står i initial position (*Tysklands städer*), vilket är den vanligaste satsdelen i initial position i svenskan (se avsnitt 2.3 ovan). Exempel 27 börjar med en platshållare (*det*), och i exempel 28 står ett objekt i fundamentet (*Ännu mer natur på nära håll*). Exempel 29, 30 och 31 börjar med varsitt adverbial. Exempel 29 inleds av ett tidsadverbial (*När de rörelsehindrade gästerna väl kommit fram*), i exempel 30 står ett rumsadverbial (*I Tyskland*) i initial

position och exempel 31 börjar med ett sättsadverbial (*När det gäller övernattningsmöjligheterna*). Exempel 32 är intressant av den anledningen att det är en imperativsats, vilken börjar med ett verb. Anledningen till att meningen ingår i materialet är att originalmeningen är en påståendesats. Den inleds av ett subjekt samt en konnektor.

Exempel 33 börjar med predikatsfyllnad (*Särskilt populära bland både stora och små*). Att börja en mening med predikatsfyllnad verkar inte vara särskilt vanligt i en webbaserad marknadsföringstext för turister (se tabell 16 ovan). Genom att flytta fram predikatsfyllnaden blir den kraftigt betonad. Sista exemplet (exempel 34) visar en mening som börjar med en konnektor (*även*).

Tabell 17 nedan visar skillnaden mellan placering av satsdelar i fundament i mitt tyska och mitt svenska delmaterial. Rubriken *övriga satsdelar* innehåller verb och predikatsfyllnad. Dessa satsdelar hittades endast en gång vardera, och de redovisas därför under samma rubrik.

TABELL 17. *Satsdelar i tyska Vorfeld och svenska fundament*

	Subjekt	Platshållare	Objekt	Adverbial	Konnektor	Övriga satsdelar
Tyska	55,3%	1,0%	13,8%	10,4%	17,0%	2,0%
Svenska	53,6%	3,1%	6,3%	20,9%	13,6%	2,0%

Tabell 17 visar ett väldigt intressant resultat. Tvärtemot vad Bohnacker och Rosén (2009) kom fram till visar denna studie att tyskan (56,3 %) och svenskan (56,7 %) nästan lika ofta väljer att placera subjekt och platshållare i initial position. I sin studie analyserade Bohnacker och Rosén (2009) tidningsartiklar och läroböcker samt informella brev. I båda fallen kom de fram till att svenskan (64 % i tidningsartiklar och läroböcker och 73% i informella brev) använder sig av subjekt och platshållare i fundament i större utsträckning än tyskan (54 % i tidningsartiklar och läroböcker och 50 % i informella brev). Ett annat intressant fenomen är att mina resultat skiljer sig från Bohnacker & Roséns studie om placering av adverbial. Deras analys visade att tyskan (36,8 %) placerar adverbial i fundamentet i högre utsträckning än svenskan (30,8 %). Däremot var resultatet detsamma när det gäller placering av objekt i initial position, nämligen att tyskan (6,6 %) oftare väljer objekt i fundament än vad svenskan (2,3 %) gör.

Däremot kom Johansson (2012) fram till ett liknande resultat i sin analys. Hon studerade en facktext från FN och kom fram till att tyskan (53,2 %) placerar subjekt i initial position i högre utsträckning än svens-

kan (48,1 %) (se avsnitt 2.3). Dessutom kom hon även fram till att svenskan (1,9 %) använder sig av fler platshållare i initial position än vad tyskan gör (1,1 %). Vidare visar hennes resultat på att tyskan (6,4 %) väljer att placera objekt i fundament i större utsträckning än svenskan (2,4 %). Hon kom även fram till att adverbial är vanligare i svenska fundament (46,7 %) än i tyska Vorfeld (33,5 %). Detta resultat visar att olika texttyper har betydelse för hur satsdelar placeras i fundament. Det innebär också att man inte med säkerhet kan säga att svenskan alltid föredrar ett subjekt i initial position jämfört med tyskan. I vissa typer av texter, t.ex. facktexter, verkar tendensen snarare vara den att tyskan föredrar subjekt, medan svenskan föredrar någon annan satsdel i initial position, t.ex. adverbial. Emellertid var subjekt den vanligaste satsdelen i fundament även i svenskan i såväl mitt resultat som Johanssons (2012) och Bohnacker & Roséns (2009) (se avsnitt 2.3 ovan).

Tabell 17 ovan visar att subjekt är vanligare i tyska Vorfeld (55,3 %) än i svenska fundament (53,6 %). Den visar även att platshållare används mer frekvent i svenskan (3,1 %) än i tyskan (1,0 %). En anledning till detta kan vara att svenskan har en starkare tendens att börja meningarna med en informationssvag satsdel, t.ex. en platshållare. I tyskan finner man sällan sådana konstruktioner även om de förekommer i vissa fall (se avsnitt 2.3 ovan). Dessutom används objekt i större utsträckning i tyskan (13,8 %) än i svenskan (6,3 %). Som nämnts tidigare (se avsnitt 2.3 ovan) kan en av anledningarna till detta vara att svenskan inte har en lika tydlig kasusböjning som tyskan. Detta innebär att ordföljden i svenskan kännetecknas av satsdelarnas funktion istället för kasusböjning.

Ett annat intressant resultat är att svenskan (20,9 %) väljer att placera adverbial i fundament dubbelt så ofta som tyskan (10,4 %). En av anledningarna till detta kan vara att svenskan vanligtvis kan placera enbart en satsdel innan det finita verbet, vilket vanligtvis brukar vara ett subjekt eller ett adverbial (se avsnitt 2.2 ovan). På grund av tyskans kasusböjning kan tyskan i stort sett placera vilken satsdel som helst före det finita verbet. Med detta i åtanke är svenskan begränsad och därför väljer man på svenska i de flesta fall att placera subjekt eller adverbial i initial position (se avsnitt 2.3 ovan).

Tabellen ovan visar även att tyskan (17,0 %) väljer att börja meningen med konnektorer i större utsträckning än svenskan (13,6 %). Anledningen kan vara att tyskan placerar det infinita verbet i slutfältet, medan svenskan väljer att placera det efter det finita verbet. Oftast innebär detta att tyskan behöver fler konnektorer, vilka ska avslöja vilket infinit verb som kommer i slutfältet (se avsnitt 2.1 ovan).

Till sist visar tabellen att det inte är någon skillnad mellan tyskan (2,0 %) och svenskan (2,0 %) när det gäller övriga satsdelar. Detta innebär att det är ovanligt att placera verb och predikatsfyllnad i initial position i webbaserade marknadsföringstexter för turister.

Sammanfattningsvis kan man säga att mitt resultat visar likheter med vad Johansson (2012) kom fram till i sin analys av facktexter (se avsnitt 2.2 ovan). Däremot visar denna studie ett helt annat resultat än vad Bohnacker och Rosén (2009) kom fram till i sin analys av tidningsartiklar och läroböcker samt informella brev (se avsnitt 2.2 ovan).

3.2 Satsdelar i fundament

Föregående avsnitt i detta kapitel beskriver vilka satsdelar som kan stå i initial position i tyskan respektive svenskan. Resultatet visar många likheter mellan språken, men de uppvisar även en hel del olikheter. För att lättare kunna förstå vad som sker i svenska fundament och tyska Vorfeld krävs en djupare analys av hur språken konstruerar sina meningar med hjälp av fundament. För att kunna göra detta är Hasselgårds (1997) ordföljdskategorier för (icke)-motsvarighet till god hjälp. Även om denna analysmodell baseras på engelska och norska, är den så pass generell att den även fungerar på tyska och svenska. Dessutom beskriver denna modell vad som sker i de fall där tyskan och svenskan skiljer sig åt i fråga om satsdelar i fundament. Tabell 18 nedan avser att illustrera antalet satsdelar i varje kategori. Siffrorna anges i procent, avrundat till en decimal. Som nämnts tidigare (se avsnitt 2.4 ovan) innebär *Full Match* att översättningen innehåller exakt samma satsdelar och i exakt samma ordning som originalet, medan *Moved* innebär att översättningen innehåller samma satsdelar som originalet, men i en annan kategori. *Replaced* innebär att ett element har ersatts av ett annat, även tillagda eller borttagna element ingår i denna kategori. Slutligen innebär *Restructured* att översättningen använder en annan satsstruktur än originalet. I de fall där det har uppstått tvetydighet har jag använt mig av uteslutningsmetoden, dvs. jag har placerat in meningen i den mest troliga kategorin. Analysen avser 92 tyska och svenska meningar. Meningar som delas upp i två satser av kolon räknas som en grafisk mening.

TABELL 18. *Antal förekomster i varje ordföljdskategori*

Full Match	Restructured	Replaced	Moved
51,0	7,6	33,6	7,6

Tabell 18 visar att tyskan och svenskan i lite mer än hälften av fallen helt överensstämmer. En av anledningarna till detta kan vara att båda språken är så kallade V2-språk med det finita verbet på andra plats i satsschemat (se avsnitt 2.1 och 2.2 ovan). Ovanstående tabell visar att tyskan och svenskan i hela 51,0 % placerar exakt samma satsdel i fundament och i samma ordning. I de fall där språken inte överensstämde strukturerar svenskan om den aktuella meningen i 7,6 % av fallen. I 33,6 % av fallen har ett ord ersatts med ett annat ord eller ord läggs till eller avlägsnas. Den sista kategorin, *Moved*, registrerades i 7,6 % av fallen. En anledning till detta kan vara att i de fall där tyskan inte kan översättas ord för ord, krävs antingen en omskrivning eller att man lägger till eller tar bort något element i meningen. I sådana fall fungerar det vanligtvis inte att enbart flytta satsdelarna till en annan position, eftersom tyskan och svenskan, trots att båda är V2-språk, placerar in satsdelarna i olika fält i satsschemat (se avsnitt 2.1 och 2.2 ovan).

Eftersom tyskan och svenskan överensstämmer helt i lite mer än hälften av fallen avser nedanstående tabell att illustrera vilka satsdelar som föranleder *Full Match*. Analysen baseras på sammanlagt 47 meningar.

TABELL 19. *Satsdelar i kategorin Full Match*

Subjekt	Konnektor	Rums- adverbial	Objekt	Tids- adverbial	Platshållare
25	10	6	3	2	1

Tabell 19 redovisar de fall i materialet då tyskan och svenskan konstruerar sina meningar på samma sätt. I de flesta fall (25) valde tyskan och svenskan att konstruera sina meningar på precis samma sätt genom att placera ett subjekt i initial position. I 10 fall placerade tyskan och svenskan samma konnektor i förfältet (tyska: *Linkes Außenfeld*). Utöver dessa satsdelar placerade tyskan och svenskan även rumsadverbial (6), objekt (3) och tidsadverbial (2) på samma sätt i fundamentet. Till sist hittades enbart 1 fall där tyskan och svenskan hade valt att placera en platshållare i initial position. Nedan följer ett antal meningar som avser att illustrera fall där käll- och måltexten uppvisar *Full Match* (min kursiva stil):

- 35a. *Deutschlands Städte* warten jeden Tag darauf, neu entdeckt zu werden.
- 35b. *Tysklands städer* väntar ständigt på att upptäckas på nytt.
- 36a. *Und* jede hat ihren ganz eigenen Charakter.
- 36b. *Och* var och en har sin speciella karaktär.
- 37a. *In Deutschland* gibt es mehr als 10.000 Städte zwischen Nordsee und Alpen.
- 37b. *I Tyskland* finns det mer än 10 000 städer mellan Nordsjön och Alperna.
- 38a. *Die größten Metropolen und am häufigsten besuchten Städte* finden Interessierte in der Rubrik Magic Cities.
- 38b. *De största metropolerna och mest besökta städerna* hittar du under rubriken Magic Cities.
- 39a. *Im Ernstfall* sind deutsche Kliniken mit international renommierten Ärzten immer zur Stelle.
- 39b. *I allvarliga fall* finns tyska kliniker med internationellt erkända läkare alltid på plats.
- 40a. *Das* beginnt sogar schon vor der Anreise.
- 40a. *Det* märks redan före avresan.

Exempel 35 ovan är ett exempel på när käll- och måltexten inleds på samma sätt genom ett subjekt placerat i initial position (*Deutschlands Städte* respektive *Tysklands städer*). I exempel 36 börjar tyskan och svenskan med samma konnektor (*und* respektive *och*), och i exempel 37 har man på båda språken valt att placera samma typ av rumsadverbial i fundamentet (*In Deutschland* och *i Tyskland*). Exempel 38 är ett exempel på när tyskan och svenskan har placerat samma objekt i initial position (*Die größten Metropolen und am häufigsten besuchten Städte* och *De största metropolerna och mest besökta städerna*). Exempel 39 visar ett fall då tyskan och svenskan har placerat ett tidsadverbial i initial position (*Im Ernstfall* respektive *I allvarliga fall*). Till sist, i exempel 40, kan man se att tyskan och svenskan väljer att börja meningen med samma platshållare, dvs. *das* (*det*). I tyskan innebär sådana här konstruktioner oftast betoning och är inte särskilt vanliga (se avsnitt 2.3 ovan).

Ur översättningssynpunkt är i regel sådana här konstruktioner inga problem, eftersom tyskan och svenskan är lika när det gäller hur meningar konstrueras. Däremot kan resterande kategorier i Hasselgårds ordföljdskategorier innebära problem för översättare, eftersom översättningen oftast behöver skrivas om för att bli idiomatisk på målspråket.

Nedanstående tabell visar alla fall i materialet där tyskan och svenskan kunde placeras in under kategorin *Restructed*. Denna kategori innebär fall där översättningen varit tvungen att struktureras om för att bli mer idiomatisk på svenska. Denna omstrukturering kan innebära att två meningar eller satser på tyskan har översatts med en mening eller sats på svenska (två→en). Den kan också innebära att en mening/sats motsvaras av två meningar/satser i svenskan (en→två). Till sist ingår även fall där t.ex. en nominalfras i tyskan motsvaras av en relativsats på svenska (omstrukturering). Det totala antalet meningar uppgår till sju.

TABELL 20. *Vad som sker med meningar i kategorin Restructed*

Två→en	En→två	Omstrukturering
3	2	2

Tabell 20 visar att den vanligaste omstruktureringen gäller när tyskan består av två meningar där översättaren har valt att förena dessa meningar till endast en i svenskan. Förmodligen är detta fallet, eftersom webbtexter bör vara korta och enkla att förstå, för att öka läsbarheten för internetanvändarna (se avsnitt 1.4 ovan). Dessutom kan man ibland på svenska behöva förtydliga och förenkla en tysk mening genom att göra om den till två meningar. Sådana omstruktureringar sker endast två gånger i det analyserade materialet. Den sista kategorin gäller när tyskans nominalfraser inte kan översättas med en liknande nominalfras på svenska. I dessa båda fall har översättaren istället valt en relativsats. Trots olikheter vad gäller antal meningar och omstrukturering väljer ändå originalförfattaren och översättaren i de flesta fall att placera ett subjekt i initial position. Detta visar att det inte verkar spela någon roll vilken satsdel som står i initial position, för att meningarna ska omstruktureras. Resultatet visar snarare att det är översättarens val som avgör om översättningen ska följa källspråkets struktur eller om texten omstruktureras. En av anledningarna till detta kan vara att översättaren har velat förenkla och förtydliga de tyska meningarna ytterligare för att de bättre ska uppfylla de ”normer” som webbaserade marknadsföringstexter för turister styrs av (se avsnitt 1.3 ovan).

Nedan finns ett antal exempel som avser att illustrera sådana meningar som kan kategoriseras in under *Restructured* (min kursiva stil):

- 41a. *Ein Erbe*, das auch für Sie bestimmt ist: *Denn* jede Reise zu den UNESCO-Welterbestätten ist eine Reise auch in Ihre ganz persönliche Geschichte
- 41b. *Dessa arv* är till för alla, för varje resa till UNESCOs olika världsarv är också en resa till vars och ens personliga historia.
- 42a. *Das deutsche Gesundheitswesen* steht im weltweiten Vergleich auf dem vierten Platz der besten Systeme der Gesundheitsversorgung
- 42b. *Tyskland* har ett mycket gott rykte om sig bland patienter från hela världen. *Landet* har nämligen ett av de mest innovativa, nydanande och bästa hälsovårdssystemen i världen.
- 43a. *Vielflieger* reisen besonders komfortabel mit der Frequent Traveller's Medical Card (FREMEC).
- 43b. *Personer som flyger ofta* har dessutom ett bekvämt hjälpmedel med "Frequent Traveller's Medical Card" (FREMEC).

Exempel 41 visar ett fall då man på tyska använder två meningar, vilka börjar med ett subjekt (*Ein Erbe*) och en konnektor (*Denn*). I detta fall har översättaren valt att förenkla översättningen genom att kombinera tyskans två meningar till en enda på svenska. Även den svenska meningen börjar med ett subjekt (*Dessa arv*). I exempel 42 sker motsatsen. I detta fall blir tyskans enda mening till två på svenska. Dessutom har översättaren valt att ersätta nominalfrasen *Das deutsche Gesundheitswesen* (den tyska sjukvården) med egennamnet *Tyskland*. Detta exempel kan även kategoriseras in under *Replaced*, eftersom översättaren har avlägsnat substantivet *Gesundheitswesen* och lagt till ordet *landet* i den andra meningen. Detta innebär att svenskan i detta fall är mer implicit än tyskan, eftersom en del av informationen går förlorad i översättningen.

Det sista exemplet ovan, exempel 43, visar ett fall då en sats har blivit omstrukturerad till något annat. I detta fall har tyskans nominalfras (*Vielflieger*) blivit till en relativsats i svenskan (*Personer som flyger ofta*). Detta exempel kan även placeras in under kategorin *Replaced*, eftersom en tysk fras (*Vielflieger*) blir till en sats på svenska (*Personer som flyger ofta*).

I många fall har översättaren valt att endast byta ut, ta bort eller lägga till satsdelar för att göra översättningen mer idiomatisk. Enligt

Hasselgårds (1997) ordföljds kategorier för (icke)-motsvarighet placeras sådana fall in under kategorin *Replaced*. Nedanstående tabell beskriver i vilka fall meningarna kan placeras in under denna kategori. Analysen baseras på 31 meningar.

TABELL 21. *Vad som sker med meningar i kategorin Replaced*

Tillagda element	Borttagna element	Ersatta element
6	2	23

Tabell 21 visar tydligt att den vanligaste gruppen under kategorin *Replaced* är ersatta element, det vill säga ett element i den tyska källtexten har ersatts med ett annat element i den svenska måltexten. I hela 18 fall har översättaren valt att byta ut en satsdel mot en annan satsdel. I 8 av dessa fall har översättaren bytt ut tyskans subjekt mot någon annan satsdel, t.ex. mot adverbial eller en konnektor. Dessutom har även översättaren i 5 fall bytt ut tyskans objekt i initial position mot t.ex. subjekt, adverbial eller platshållare. Slutligen byts tyskans konnektorer ut mot någon annan satsdel i 4 fall, nämligen subjekt, adverbial eller platshållare på svenska.

Tabellen visar även att i 6 av fallen har översättaren valt att lägga till element i översättningen, förmodligen för att förtydliga meningen. Sådana element är t.ex. bestämningar i en nominalfras eller ett pronomen. Till sist visar tabellen även att översättaren i endast 2 fall har valt att avlägsna element i källtexten. I dessa fall hade översättaren avlägsnat ett adjektiv respektive ett substantiv, eftersom de inte verkar spela någon roll för informationen i texten. Detta resultat visar att det verkar vara vanligare att byta ut en satsdel mot en annan satsdel i fundament, för att meningen ska bli mer idiomatisk. Nedan finns ett antal exempel som avser att illustrera meningar vilka kan kategoriseras in under *Replaced* (min kursiva och feta stil):

44a. *Die Deutsche Lufthansa* steht Menschen mit eingeschränkter Mobilität nicht nur beim Service am Flughafen und am Zielort zur Seite.

44b. *Det tyska flygbolaget Lufthansa* hjälper personer med rörelsehinder inte bara under servicen på flygplatsen och på resmålet.

45a. *Ihre Gesundheit und Ihr ganzheitliches Wohlbefinden* sind uns wichtig.

45b. *Din hälsa och ditt välbefinnande* är viktigt för oss.

- 46a. *Pulsierende Metropolen, architektonische Highlights, historische Sehenswürdigkeiten, quirlige Einkaufsmeilen, romantische Fachwerkhäuser, schillerndes Nachtleben: **Die Städte in Deutschland** sind vielseitig.*
- 46b. *Pulserande metropoler, arkitektoniska mästerverk, historiska sevärdheter, livliga inköpsgator, romantiska korsvirkeshus, pulserande nattliv: **Alla** är de speciella.*

Exempel 44 visar ett fall då översättaren har valt att lägga till substantivet *flygbolaget* innan namnet (*Lufthansa*) i fundamentet för att precisera att det rör sig om just det tyska flygbolaget. Detta gör den svenska meningen mer explicit än den tyska. I exempel 45 kan man se att översättaren istället har valt att eliminera adjektivet *ganzheitliches* (*helhetliga*), eftersom det inte passar in i den svenska meningen på ett idiomatiskt sätt. Det sista exemplet, exempel 46, visar ett fall då översättaren har valt att ersätta en komplex nominalfras (*Die Städte in Deutschland*) med ett pronomen (*alla*). Även dessa fall visar att det är översättarens val som avgör hur meningarna konstrueras enligt kategorin *Replaced*. Många av dessa förändringar innebär förmodligen att översättaren ytterligare har velat förenkla texten för att bättre passa en webbsida (se avsnitt 1.4 ovan).

Den sista kategorin heter *Moved* och tabell 22 nedan visar fall där satsdelar har bytt plats i översättningen. Det totala antalet meningar är sju.

TABELL 22. *Vad som sker med meningar i kategorin Moved*

Bytt plats inom fundamentet	Flyttat framåt till fundament
2	5

Tabell 22 redovisar alla fall då satsdelar har bytt plats med varandra. Den största gruppen inom denna kategori är när satsdelar, som har sin placering i mittfältet i tyskan, flyttas fram till fundamentet i svenskan. Dessa svarar för 5 av sju fall totalt, medan det endast i 2 fall är fråga om att satsdelarna har bytt plats med varandra i fundamentet. Den vanligaste satsdel som flyttades var subjekt (3 stycken) men även objekt (2 stycken) flyttades i översättningen från tyska till svenska. Andra satsdelar som flyttades var adverbial och predikatsfyllnad. Det som skiljer denna kategori från Hasselgårds tre andra kategorier är att i denna innehåller originaltexten och översättningen samma satsdelar. Skillnaden är att de har bytt plats med varandra. I de andra två kategorierna (*Replaced* och *Restructured*) har satsdelarna däremot bytts ut

mot andra satsdelar eller också har meningarna strukturerats om till andra satser. Nedanstående exempel avser att illustrera några fall där det sker omflyttning av satsdelar (min kursiva stil):

- 47a. *Sich diese herrlichen Landschaften zu erschließen, ob zu Fuß, reitend, mit dem Fahrrad oder mit dem Boot, schafft wunderbare, ursprüngliche Erlebnisse, bietet tiefe Entspannung und das gute Gefühl, mit sich und der Natur vollkommen im Einklang zu sein.*
- 47b. *Att ta sig fram i dessa landskap, till exempel till fots, till häst, med cykel eller med båt, ger fantastiska, genuina upplevelser, skön avkoppling och en stark känsla av att vara ett med naturen.*
- 48a. Mit Informationen zum Beispiel über Medikamente und Gesundheit unterstützt *sie* ihre Gäste bereits lange vor dem Abflug.
- 48b. *De* hjälper sina gäster redan långt före avfärden med information om till exempel mediciner och hälsoråd.

Exempel 47 visar ett fall då ett reflexivt pronomen i fundamentet har flyttats i översättningen. Den tyska meningen börjar med det reflexiva pronomenet *sich* medan svenskan har valt att placera detta efter verbet *ta (sig)*. Dessutom kan detta exempel även placeras in under kategorin *Replaced*, eftersom översättaren har valt att avlägsna adjektivet *herrlichen (vackra)* i sin översättning. I övrigt består originaltexten och översättningen av samma satsdel i fundamentet.

I exempel 48 kan man se att pronomenet *sie (de)* har flyttats fram till fundamentet i svenskan. Även i detta fall innehåller tyskan och svenskan samma satsdelar, trots att de placeras i olika positioner. I detta fall har tyskan flyttat fram objektet (*Mit Informationen zum Beispiel über Medikamente und Gesundheit*). I den svenska meningen står objektet däremot sist (*med information om till exempel mediciner och hälsoråd*).

Sammanfattningsvis kan man säga att det inte verkar finnas något fast mönster för när översättaren väljer att omstrukturera satsen. Inte heller kan man med säkerhet säga att när man på svenska föredrar att byta ut vissa satsdelar mot andra eller när översättaren väljer att ta bort eller lägga till ord. Sådana fall skedde enbart i de meningar där översättaren behövde förtydliga för läsaren eller där översättaren tog bort ord för att spara plats. Detta inträffade även när tyskan hade valt att topikalisera sådana satsdelar som inte kan flyttas fram till initial position i svenskan. Som nämnt innan, beror detta förmodligen på att webbtexter bör vara enkla att förstå (se avsnitt 1.4 ovan). Dessutom bör inte texterna vara för långa, eftersom internetanvändare sällan läser hela texten. Detta är

förmodligen anledningen till varför översättaren har valt att utesluta vissa ord i den svenska måltexten (se avsnitt 1.4 ovan).

Resultatet ovan visar att man på tyska väljer att placera andra typer av satsdelar i fundamentet i högre utsträckning än på svenska (se avsnitt 3.1 ovan). I de fall där meningarna inte börjar med ett subjekt eller ett adverbial har det skett en topikalisering av satsdelar. Topikalisering innebär att ett led, som har sin normala placering i ett annat fält i satsschemat, flyttas fram till initial position. Det kan röra sig om direkta och indirekta objekt, prepositionsobjekt, predikatsfyllnad eller en hel verbfras (se avsnitt 2.6 ovan). Den enda restriktion som finns för både tyskan och svenskan är att det finita verbet måste komma på andra plats i indikativsatser (Erman 1998:119). Topikalisering är ett vanligt inslag i både svenskan och tyskan, och det finns inga restriktioner för vilka satsdelar som kan topikaliserar. För att summera resultatet av delundersökningen av satsdelar i fundament kan det vara viktigt att ta reda på hur tyskan och svenskan skiljer sig åt i val av topikaliserade satsdelar. Detta kan vara viktigt att känna till när man som översättare ska handskas med webbaserade marknadsföringstexter för turister, för att undvika icke-idiomatiska och främmande formuleringar på svenska som en följd av felaktig topikalisering. Dessutom, när det gäller marknadsföringstexter, som ska vara säljande kan det vara bra som översättare att ta reda på hur svenskan skiljer sig från tyskan vad gäller att marknadsföra en viss plats genom att lyfta fram och placera vissa satsdelar i initial position. Topikaliserade satsdelar blir betonade i och med att de placeras först i satsen (se avsnitt 2.2 ovan).

En av anledningarna till att man topikaliserar kan vara att man vill reservera slutpositionen åt rematiska led, i syfte att skapa en bättre satsbindning (se avsnitt 2.5 ovan). Dessutom hjälper rema och tema oss läsare att förstå hur meningen är underordnad hela textens uppbyggnad. Nedanstående tabell visar hur ofta topikalisering av satsdelar förekommer i det analyserade materialet. Siffrorna i tabellen ges i antal hittade meningar av totalt 92 stycken sammanlagt Meningar som delas upp i två satser av kolon räknas som en grafisk mening.

TABELL 23. Antal topikaliserade meningar på tyska och svenska

	Objekt	Predikatsfyllnad	Verb	Summa
Tyska	13	1	1	15
Svenska	6	1	0	7

Tabell 23 ovan visar att topikalisering är vanligare på tyska än på svenska i materialet. Framförallt föredrar tyskan att flytta fram objekt till

initial position, oftast för att betona detta. Objekt är även den vanligaste satsdelen som topikaliseras i svenskan. Tabellen visar även att predikatsfyllnad och verb inte topikaliseras särskilt ofta i vare sig tyska eller svenska. Den enda gången verb placerades i initial position i tyskan är i en villkorssats. Emellertid räknas denna mening in i analysen, eftersom författaren har valt att topikalisera verbet för att kunna konstruera en villkorssats.

Resultatet visar att objekt är den vanligaste satsdelen som topikaliseras i materialet. Anledningen till detta kan vara att man vill lyfta fram den viktigaste informationen i en marknadsföringstext, vilken har som uppgift att vara säljande. Den ska även locka folk till handling genom att åka till just denna plats (se avsnitt 1.3 ovan). En annan anledning kan vara att internetanvändare i många fall endast skumläser webbaserade texter. Kommer då den viktigaste informationen först, i många fall objektet, går denna information inte förlorad på samma sätt som om den hade kommit sist i meningen (se avsnitt 1.4 ovan).

Nedan finns två exempel som avser att illustrera topikaliserade satsdelar i svenskan och tyskan (min kursiva och feta stil):

49a. *Die größten Metropolen und am häufigsten besuchten Städte* finden **Interessierte** in der Rubrik Magic Cities.

49b. *De största metropolerna och mest besökta städerna* hittar **du** under rubriken Magic Cities.

Exempel 49 visar ett fall då både tyskan och svenskan har valt att flytta fram objektet till initial position, dvs. *Die größten Metropolen und am häufigsten besuchten Städte* respektive *De största metropolerna och mest besökta städerna*. De vanligaste satsdelarna i fundament respektive Vorfeld är subjekt eller adverbial. Detta innebär att ett framflyttat objekt till initial position blir betonat (se avsnitt 2.2 ovan). Meningens subjekt har hamnat efter det finita verbet (*Interessierte* i tyskan respektive *du* i svenskan). De två nedanstående meningarna illustrerar en topikaliserad predikatsfyllnad (min kursiva stil):

50a. *Besonders beliebt* sind bei Jung und Alt die Freizeit- und Erlebnis-parks, wie der Europa-Park oder das Phantasialand mit ihren rasenden Achterbahnen und märchenhaften Themenwelten.

50b. *Särskilt populära bland både stora och små* är nöjes- och upplevelseparkerna, som till exempel Europa-Park och Phantasialand med häftiga berg-och-dalbanor och sagolika temavärldar.

I exempel 50 har en predikatsfyllnad flyttats fram till initial position, vilket verkar vara en ovanlig konstruktion i både tyska och svenska. Denna konstruktion uppträder endast en enda gång i det undersökta materialet (se tabell 23 ovan). Ovanstående exempel visar att man på tyska har valt att placera predikatsfyllnaden *Besonders beliebt* i initial position. På svenska har man valt att göra detsamma, dvs. meningen börjar med predikatsfyllnaden *Särskilt populära bland både stora och små*. Subjektet (*die Freizeit- und Erlebnisparks, wie der Europa-Park oder das Phantasialand mit ihren rasenden Achterbahnen und märchenhaften Themenwelten*) i den tyska meningen har placerats efter det finita verbet, sist i meningen. Även svenskans subjekt (*nöjes- och upplevelseparkerna, som till exempel Europa-Park och Phantasialand med häftiga berg-och-dalbanor och sagolika temavärldar*) har placerats efter det finita verbet, sist i meningen.

Resultatet av topikaliseringsanalysen i tabell 23 ovan visar att de undersökta svenska meningarna innehåller färre objekt i fundamentet än de tyska. Eftersom svenskan även innehåller färre subjekt än tyskan i initial position (se avsnitt 3.1 ovan), innebär detta att svenskan visar större tendens att placera den rematiska informationen (se avsnitt 2.6 ovan) i fundamentet än tyskan. Tyskan å andra sidan väljer i många fall istället att låta den tematiska informationen stå i början av meningen (se avsnitt 2.3 ovan).

Sammanfattningsvis kan man säga att topikalisering av objekt och predikatsfyllnad i svenskan ofta innebär en stark markering av dessa, medan de har en mer neutral framtoning i tyskan (se avsnitt 2.3 ovan). Sådana här fenomen är viktiga att tänka på som översättare innan man väljer att topikalisera satsdelar i syfte att betona dem. I många fall leder felaktig topikalisering och meningsstruktur till att översättningen kan låta främmande på målspråket.

4. Sammanfattande diskussion

I denna uppsats undersöktes skillnader och likheter mellan tyska Vorfeld och svenska fundament, med hjälp av en kvantitativ studie, Hasselgårds ordföljds kategorier samt en topikaliseringsanalys. Syftet med undersökningen var att undersöka på vilket sätt svenskan skiljer sig från tyskan i fråga om informationsstruktur, för att ta reda på om översättningen av tyska webbaserade marknadsföringstexter är målspråksorienterad eller käll-språksorienterad. För detta ändamål formulerades tre forskningsfrågor: (a) Vilken satsdel står vanligtvis i fundamentet i tyskan respektive svenskan? (b) Hur skiljer sig tyskan och svenskan åt i val av satsdelar i fundament? Och (c) Vilka satsdelar topikaliseras vanligtvis i tyskan respektive svenskan där topikalisering sker? Analysen genomfördes utifrån nio olika marknadsföringstexter för turister, vilka hör hemma under fem olika innehållsliga kategorier på Deutsche Zentrale für Tourismus hemsida. Tanken med valet av just dessa texter var att de skulle generera olikheter mellan tyskan och svenskan vad gäller placering av satsdelar i fundament.

Första steget i undersökningen var att ta reda på vilka satsdelar som vanligtvis placeras i initial position i tyskan respektive svenskan. Efter det genomfördes en analys av tyska Vorfeld och svenska fundament med hjälp av Hasselgårds ordföljds kategorier för (icke)-motsvarighet. Till sist undersöktes de meningar där topikalisering hade skett för att ta reda på vilka satsdelar som vanligtvis topikaliseras i tyskan respektive svenskan.

Resultatet visar på en hel del intressanta tendenser. När det gäller vanligt förekommande satsdelar i fundament visade analysen att subjekt och adverbial föredrogs i svenskan, medan subjekt och objekt var vanligt förekommande i tyskan. Den tredje största kategorin av satsdelar i fundament var konnektorer, vilket gällde för både tyskan och svenskan. Varken verb, platshållare eller predikatsfyllnad var särskilt vanliga i initial position i vare sig tyskan eller svenskan. Detta resultat var tvärtemot vad Bohnacker och Rosén kom fram till i sin analys av tidningsartiklar och läroböcker samt informella brev (se avsnitt 2.3

ovan). Däremot liknade resultatet det som Johansson kom fram till i sin undersökning av en facktext från FN (se avsnitt 2.3 ovan).

Hasselgårds ordföljdskategorier visade att tyskan och svenskan helt överensstämde i 51 % av fallen i mitt material. I de fall där språken inte överensstämde helt var kategorin *Replaced* vanligast (33,6 %), följd av *Restructured* (7,6 %) och *Moved* (7,6 %). Vidare visade resultatet att tyskan och svenskan helt överensstämde vad gällde placering av subjekt i initial position i 25 fall. Dessutom placerade tyskan och svenskan ganska ofta även samma konnektor (10 fall) och adverbial (8 fall) i fundament. I endast 3 fall började den tyska och svenska meningen med samma objekt. En enda gång hade de båda språken placerat samma platshållare i fundamentet.

Vad gäller kategorin *Restructured* var den vanligaste omstruktureringen att översätta två meningar på tyskan till en mening på svenska (3 fall). Utöver det hade översättaren, i 2 fall, formulerat om två meningar på tyska till en enda på svenska samt ersatt en nominalfras med en relativsats. Precis som kategorin *Moved* var denna kategori (*Restructured*) minst frekvent använd av översättaren i det undersökta materialet. Vad gäller kategorin *Moved* hade översättaren i 5 fall valt att flytta fram satsdelar, som vanligtvis stod i tyskans Mittelfeld, till fundament i svenskan. I endast 2 fall, hade översättaren valt att byta plats på satsdelar inom fundamentet.

Den sista kategorin, *Replaced*, var den vanligaste gruppen inom Hasselgårds ordföljdskategorier. I hela 23 fall hade översättaren bytt ut en satsdel mot en annan satsdel. I 6 fall hade översättaren valt att lägga till ord, oftast bestämmningar till nominalfrasen eller pronomen. Den minst frekventa gruppen inom denna kategori var de fall där översättaren hade uteslutit ord i sin översättning (endast 2 fall hittades). Detta resultat visar att man i många fall kan placera in satsdelar på samma sätt i ett tyskt såväl som ett svenskt satsschema, eftersom tyskan och svenskan liknar varandra när det gäller satsdelar i initial position. En av anledningarna kan vara att både tyskan och svenskan är V2-språk, med det finita verbet på andra plats i meningen. I de fall där tyskan inte kan översättas ordagrant krävs oftast en omstrukturering av hela meningen eller att man byter ut ord eller satsdelar mot andra ord eller satsdelar, för att texten ska bli idiomatisk på målspråket.

När det gäller topikalisering visade resultatet att den vanligaste satsdelen att flytta fram till initial position var objekt. Detta gällde för både tyskan och svenskan. Resultatet visade även att varken verb eller predikatsfyllnad var särskilt vanliga satsdelar att topikalisera. Dessutom är topikalisering vanligare i tyskan än i svenskan.

Sammanfattningsvis kan man säga att de webbaserade marknadsföringstexterna för turister var informativa och operativa, det vill säga de var säljande, och de innehöll många värdeladdade ord som t.ex. *besonders beliebt* (sv. *särskilt populära*). Texterna innehöll inte heller några svåra ord eller termer, inga förkortningar förekom och meningarna var relativt korta. Detta innebär att texterna uppfyller de ”normer” som ställs på webbaserade texter. Dessutom var meningarna enkla med vanlig ordföljd, det vill säga de började med ett subjekt eller adverbial i de flesta fall.

Med tanke på undersökningens resultat är en självklar slutsats att man inte med säkerhet kan säga hur en viss typ av text struktureras på ett visst språk. Min undersökning visar tydligt att det är översättarens val som avgör hur texten struktureras. Inte heller kan man med säkerhet säga att man på svenska föredrar att byta ut vissa satsdelar mot andra eller när översättaren väljer att ta bort eller lägga till ord. Sådana förändringar skedde enbart i de meningar i måltexten där översättaren behövde förtydliga för läsaren eller där översättaren tog bort ord för att spara plats.

Som översättare kan man välja att antingen vara trogen originaltextens struktur eller också kan man välja att enbart följa målspråksnormerna. Mitt resultat visar att en webbaserad marknadsföringstext för turister har mer gemensamt med en FN-text vad gäller satsdelar i fundament än vad den har med tidningstexter och läroböcker samt informella brev. För att ta reda på om detta var en engångshändelse, eller om man kan generalisera, krävs det en utökad studie där man jämför olika typer av texter. Man kan även lägga till andra satspositioner för att se vilka andra typer av skillnader det kan finnas. Det enda man kan säga med säkerhet vad gäller resultatet är att normal ordföljd i tyska och svenska verkar vara att börja meningar med subjekt eller adverbial. Med detta i åtanke innebär en annan ordföljd ofta betoning av någonting man vill framhäva, t.ex. den redan givna informationen. Till sist visar resultatet att de undersökta översättningarna är målspråksinriktade, eftersom de i många fall är mer explicita än originalen. Översättaren har valt att lägga till förklaringar i form av t.ex. *i Tyskland* för att klargöra för läsaren att informationen gäller Tyskland och inte Sverige. I många fall har översättaren även valt att göra omskrivningar, tillägg eller elimineringar av ord för att anpassa översättningarna till målkulturen. Översättningarna måste vara så enkla och lätta att förstå som möjligt, eftersom texterna i fråga ska vara säljande och operativa.

Referenser

Material

Deutsche Zentrale für Tourismus,
<<http://www.germany.travel/de/index.html>>. Hämtad 2013-02-10.

Litteratur

- Berié, Eva/Löchel, Christin/von der Stein, Gero (Hrsg.). 2011. *Der neue Fischer Weltalmanach 2012: Zahlen Daten Fakten*. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag.
- Bohnacker, Ute & Christina Rosén. 2009. Fundamentet i svenskan och tyskan – syntax och informationsstruktur. Ett problemområde för språkinlärning och språkundervisning. I: *Språk och stil*. 19 NF, 142–171.
- Doherty, Monika. (ed.) 1996. Introduction. I: *Information structure: a key concept for translation theory*. Vol. 34:3, 441–457.
- Duden. 2009. *Die Grammatik*. 8. Überarbeitete Auflage. Mannheim/Wien/Zürich: Dudenverlag.
- Englund, Helena & Karin Guldbrand. 2004. *Klarspråk på nätet*. Sundbyberg: Pagina.
- Enkvist, Nils Erik. 1976. Contrastive Text Linguistics and Translation. I: *Theory and Practice of Translation*. (Nobel Symposium 39). Stockholm: Svenska Akademien, 169–188.
- Erman, Britt. 1998. Information Structure in Swedish and English. I: *Översättning och tolkning. Rapport från ASLA:s höstsymposium*. Stockholm: ASLA, 117–132.
- Estling Vannestål, Maria. 2007. *A university grammar of English with a Swedish Perspective*. Lund: Studentlitteratur.
- Freund, Folke & Birger, Sundqvist 2006. *Tysk grammatik*. Stockholm: Natur och kultur.

- Hasselgård, Hilde. 1997. Sentence openings in English and Norwegian. I: Ljung, Magnus (ed.), *Corpus-based studies in English. Papers from the Seventeenth International Conference on English language research on computerized corpora*. Amsterdam: Rodopi, 3–7.
- Hellspong, Lennart & Per Ledin. 1997. *Vägar genom texten. Handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, Emmelie. 2012. *Ein neuer Anfang? Probleme der Informationsstrukturierung bei der Übersetzung eines deutschen Sachtextes ins Schwedische*. Magisteruppsats, <<http://lnu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:541924>>. Hämtad 2013-02-22.
- Jørgensen, Nils & Jan Svensson. 1986. *Nusvensk grammatik*. Malmö: Gleerups.
- Karlsson, Anna. 2008. *Webbplatsöversättning med fokus på användbarhet*. Magisteruppsats, <<https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/18941>>. Hämtad 2013-04-04.
- Molich, Rolf. 2002. *Webbdesign med fokus på användbarhet*. Lund: Studentlitteratur.
- Nielsen, Jakob. 2001. *Användbar webbdesign*. Stockholm: Liber.
- Ramge, Birgitta. 2002. *Praktische Grammatik der schwedischen Sprache*. Wilhelmsfeld: Gottfried Egert.
- Reiss, Katharina. 1989. Text types, Translation Types and Translation Assessment. I: Munday, Jeremy. 2008. *Introducing Translation Studies. Theories and applications*. 2nd edition. New York: Routledge 72–73.
- Ringqvist Larsson, Eva. 1982. Topikalisering i franska och svenska. I: *Papers from the sixth Scandinavian Conference of Linguistics*. Stockholm: ASLA, 142–150.
- Rosén, Christina. 2006. *Warum klingt das nicht deutsch? – Probleme der Informationsstrukturierung in deutschen Texten schwedischer Schüler und Studenten*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Sundström, Tommy. 2005. *Användbarhetsboken. Bästa sätten att göra fungerande webb*. Lund: Studentlitteratur.
- Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson et al. 1999. *Svenska Akademiens grammatik*. Band 4. Stockholm: Svenska Akademien.
- Zifonun, Gisela, Ludger Hoffman & Bruno Strecker et al. 1997. *Grammatik der deutschen Sprache*. Band 2. Berlin/New York: de Gruyter.